

VÝTVARNÉ NAVRHOVÁNÍ A TKANÍ TAPISERIÍ, KOBERCŮ A JEJICH RESTAUORVÁNÍ V MORAVSKÉ GOBELÍNOVÉ MANUFAKTUŘE

1. Popis projektu

Tapiserie je výtvarné textilní dílo, určené k zavěšení na zeď. Technika tkaní tapiserií vychází z vazby útkového rypsu, kdy napnutou osnovu překrývá útková nit, „vykreslující“ výtvarný motiv. Gobelín je tkán na základě výtvarného návrhu, respektujícího technické možnosti tkaní. Návrh je výtvarníkem překreslen do pauzu v měřítku 1:1 k výslednému dílu. V pauze jsou vyznačeny barevné přechody, barvy jsou voleny podle předem vytvořeného vzorníku z vlny obarvené v barvárně manufaktury. Pauza se stranově převráceným motivem (gobelíny jsou tkány z rubové strany) je vložena za osnovu a tkadlena (u rozměrnějších děl pracuje několik gobelínářek najednou), podle ní dílo realizuje, přičemž má možnost (ve spolupráci s výtvarníkem) využít několika vazebných technik k zesílení výtvarného výrazu díla. Dokončené dílo je odstřiženo z gobelínového stavu a začištěno. Realizace gobelínu, jíž předchází i barvení či další úprava vlny či jiného použitého materiálu, je záležitostí několika měsíců. V současné době v Moravské gobelínové manufaktuře vznikají originální díla podle návrhů výtvarníka ak. mal. Jana T. Strýčka. Kromě toho realizuje dílna od roku 1994 v rámci projektu ATA (Actual Textile Art) i díla podle předloh soudobých výtvarníků, vzešlá za spolupráce právě s výtvarníkem MGM. K realizaci jsou využity různé způsoby vázání a barevných přechodů, které byly využívány (či přímo vyvinuty) v průběhu 120 let existence gobelínové dílny. Mezi dosud realizovanými díly jsou práce navržené P. Niklem, J. Sopkem, J. Davidem J. Rónou, M. Rittsteinem, K. Malichem, S. Kolíbalem a řadou dalších výtvarníků. Dílna realizuje i práce podle historických předloh a transkribuje tak práce předních výtvarníků české výtvarné scény, mezi nimi např. A. Slavička, J. Váchala, F. Kupky, J. Průchy a dalších. Od počátku založení manufaktury do roku 1914 byly gobelíny tkány v maximálně čtyřech exemplářích. Ve druhé čtvrtině 20. století dochází k multiplicitě komorních gobelínů, ale počátku 50. let je opět dodržována autenticita a díla jsou tkána v maximálně pěti vyhotoveních (s výjimkou rozšířených autorských sérií pro bytové prostory). Od roku 1993 jsou všechny tapiserie tkány v jediném vyhotovení.

2. Časové zařazení statku

Tradice tkaní gobelínů se v Českých zemích rozvíjí především díky invenčním počínům malíře Rudolfa Schlattauera (1861–1915). Schlattauer vycházel ze zkušeností získaných v 90. letech 19. století v severských zemích (dnešní Dánsko, Norsko, Švédsko). K roku 1898 už je doložena Schlattauerem vedená a L. Henčlem spolufinancovaná dílna v Zašově (u Valašského Meziříčí). O deset let později je dílna transformována na gobelínovou a kobercovou školu se sídlem ve Valašském Meziříčí – zde k roku 1930 získala budovu, v níž manufaktura sídlí dodnes. Ze třicátých let také pochází většina technického vybavení gobelínové manufaktury, jímž jsou tkalcovské stavy (jak gobelínové, tak kobercové), stroje a pomůcky pro přípravu vlny ke tkaní i následnou úpravu hotových děl (skací stroje, postřihovačky, snovací kolo, motáky) – na těch se v dílně pracuje dosud. Od roku 1939 má dílna i vlastní barvárnu vlněné příze a od počátku 50. let se postupně 2 rozvíjí restaurátorská praxe. Od závěru 50. let jsou pro tvorbu tapiserií využívány i vazebné techniky a v průběhu 60. let se i v důsledku využívání abstraktních námětů pomalu stírá rozdíl mezi tapiserií a kobercem. Po zrušení Ústředí uměleckých řemesel v roce 1990 manufaktura ztrácí státní podporu coby školící středisko pro gobelínářky. Od roku 1992 je umění tkaní a restaurování tapiserií provozováno pod hlavičkou Moravské gobelínové manufaktury, spol. s. r. o., která se posledních deset let prezentuje i jako Živé muzeum gobelínů.

3. Zeměpisná lokalizace výskytu statku

Zlínský kraj, bývalý okres Vsetín, Valašské Meziříčí Dílna je poprvé doložena k roku 1898 v Zašové (u Valašského Meziříčí, okr. Vsetín), v souvislosti se zřízením školy je její sídlo přemístěno do Valašského Meziříčí. Výroba koberců však ještě dlouhou dobu zůstala v Zašové, stejně jako „podomácká“ výroba – některé z tkadlen měly Schlattauerovy tkalcovské stavy doma a do dílny docházely až s hotovou prací. Od druhé poloviny 20. století je soustředěna pouze do Valašského Meziříčí. Obecně je tkaní gobelínů rozšířeno po celé Evropě – nejznámějšími jsou gobelínové dílny ve Francii (Aubusson, Paříž), Belgii – každá z nich však má svá specifika, stejně jako jediné dvě gobelínové dílny, které se v současnosti nacházejí na území České republiky. V českých zemích působily celkem tři dílny, které se dlouhodobě zabývaly tkaním gobelínů, z toho dvě byly situovány na území dnešního Zlínského kraje. Tou druhou je dílna vedená od roku 1909 Aloisem Jaroňkem v Rožnově pod Radhoštěm. Ta vytvářela komorní díla, paravány i kabelky zpravidla podle návrhů Jaroňkových a svou činnost ukončila po smrti svého zakladatele (1944). Třetí, a dosud fungující dílnou jsou Ateliéry tapisérií s. r. o. v Jindřichově Hradci, založené v roce 1910 Marií Hoppe Teinitzerovou. Jindřichohradecká dílna byla zaměřena širěji na originální textilní tvorbu (dekorativní textilie, závěsy, záclony...).

4. Nositelé statku

Umění tkaní gobelínů je součtem a průnikem tkalcovských zkušeností ovlivňovaných aktuálními trendy ve výtvarném umění, které se předáváním z tkadleny na tkadlenu vyvíjelo v Moravské gobelínové manufaktuře 120 let. Na tvorbě tapiserie se podílí několik specifických profesí: výběr námětu (respektující možnosti tkané textilie), zpracování návrhu, volbu barevnosti a způsobu tkaní, zpracování pauly a celkový dozor nad tvorbou díla má na starosti výtvarník. Ten v současné podobě nominovaného statku také zpracovává i pauly a patrony, což jsou přesné rozkresy vazných bodů (dříve tuto práci vykonával patronér). Do přípravných prací před započítím samotného tkaní spadá barvení vlny a hedvábí (provádí barvíř) a příprava osnovy (tu připravuje snovačka). U vázané tapiserie je třeba vlnu seskat do silnějšího vlákna, což provádí skačka prostřednictvím speciálního skacího stroje. Samotné tkaní je záležitostí tkadlen – gobelínářek, u vázaní tapiserie i koberce se těmito tkadlenám říká vazačky. Závěrečná úprava vázaných děl je prací postřihovačky. Specifickou profesí je restaurování gobelínů a tapisérií, které za spolupráce s výtvarníkem a barvířem provádí restaurátorky. V současnosti v Moravské gobelínové manufaktuře pracuje deset osob, z toho je jeden výtvarník, jedna úpravářka, skačka a postřihovačka a sedm tkadlen, v jejichž činnosti jsou zahrnuty i výše popsané profese.

Restaurovátká dílna

Vázání tapiserie – vazačky používají seskanou a předem nařezanou vlnu

Rozetkaný gobelín – tká se z rubové části, je využito několik desítek barevných odstínů

Zdroj: Návrhový list kulturního statku k zápisu do Seznamu nemateriálních statků tradiční lidové kultury Zlínského kraje (stručný výtah)